

Verslag Kunsten '92 Debat "Cultuur teruggeven aan de burger?", Singelkerk, 26 april

Terwijl de bezoekers van het Kunsten '92-debat de Singelkerk binnenkwamen, gonsde rond dat na de val van het kabinet in Den Haag een nieuwe akkoord nabij was met dank aan een deel van de oppositie. "Maar hoe verleidelijk het ook is om volledig op de actualiteit te duiken", zei debatleider Patrick van der Hijden, "die verleiding gaan we met redenen weerstaan. Wij hebben het idee dat het nieuwe cultuurbeleid deel uitmaakt van een grotere ontwikkeling. Wat er de komende tijd ook in de politiek gebeurt, er is fundamenteel iets veranderd in de verhouding tussen overheid en kunstenaar. Voor dat de storm van de subsidieadviezen echt losbarst, willen we nog een keer met een grotere afstand kijken naar die verhouding. Dat doen we op basis van drie vragen: waarom geeft de overheid geld aan kunst? En als je dat als overheid doet, waar ontkom je dan niet aan? En tot slot: waar ontkomt de cultuursector in dat geval niet aan?"

Ook Jet de Ranitz, voorzitter van Kunsten '92, wees in haar inleiding nog even op de actuele politieke situatie. "De politiek plaatst ons telkens weer voor verrassingen. Het debat binnen Kunsten '92 over de cultuursector na 2013 was al in volle gang en daar hoorde dit debat bij. Dat we daarmee wat verkiezingsprogramma's kunnen aanvullen is mooi meegenomen." De Ranitz keek vervolgens terug naar de manier waarop het demissionaire kabinet bezuinigde op de kunsten. "Maar gedane zaken nemen geen keer. Het is niet eenvoudig om besluitvorming terug te draaien. We zullen de schade in kaart brengen en waar het kan reparatie bepleiten." Maar bovenal moet de kunstsector weer een stip aan de horizon zetten, bepleitte De Ranitz. Zeker nu er verkiezingen aankomen is die stip hoog nodig. "We hebben behoefte aan een positief verhaal. Wat is het publieke belang van kunst en cultuur en waarom moet de overheid daarin investeren?"

Vervolgens ging ze dieper in op de intrinsieke waarde van kunst en de maatschappelijke waarde van cultuureducatie en innovatie. "Alleen kwalitatief hoogwaardige kunst kan een publieke taak vervullen. Bovendien gaan de maatschappelijke en de intrinsieke waarde hand in hand. Publieke goederen horen bij het domein van de overheid. Net zo goed als de overheid investeert in de verkeersinfrastructuur, investeert ze in de culturele infrastructuur. Dit kabinet houdt die infrastructuur wel in stand, maar ze trekt zich ook terug. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid stelt dat als de overheid zich terugtrekt, ze dat voorzichtig doet en verantwoordelijk blijft voor een goede ordening van de markt. De maatregelen die dit kabinet op dat gebied neemt zijn mager." De Ranitz vond dat er in een nieuw cultuurplan aandacht moet zijn voor educatie, jong talent en experiment. Maar ook dat de verstoorde balans tussen de verschillende overheden weer in balans moet worden gebracht. "De kunstsector heeft ambitie. We willen niet slagen met een zesjes-mentaliteit. Daarom willen we een overheid die met ons streeft naar ambitie."

Misgegaan

Oud-cultuurambtenaar Thije Adams gaf vervolgens een inleiding naar aanleiding van zijn publicatie 'Kunstbeleid in tijden van cholera'. Het viel Adams op dat toen er zo stevig werd bezuinigd op de kunsten, er weinig protest was onder de bevolking. Ze steunden de nieuwe strengheid blijkbaar. Adams: "Er is dus iets misgegaan. Natuurlijk is de aanslag op de kunsten te groot, de tijd om die te verwerken te krap en de btw-verhoging een vorm van vuil spel. Maar steeds meer kunstenaars steken ook de hand in eigen

boezem. De vraag blijft waarom de samenleving de kunsten niet te hulp is gekomen." Volgens Adams komt dat, omdat de samenleving niet het gevoel had dat haar wat werd afgenomen. Iemand anders – die kunstenaars - werd iets afgenomen." De identificatie met de kunstwereld is dus gering, de bevolking ziet het niet als iets van hemzelf. Je zou kunnen zeggen: maar daarom is er toch subsidie: voor R&D waar nog geen draagvlak voor is? Maar het grootste deel van het veld doet helemaal niet aan R&D. Veel instellingen zijn culturele nutsbedrijven die niet geheel van de markt kunnen bestaan." Die kloof tussen bevolking en kunstsector is volgens Adams onder andere ontstaan doordat de overheid bij het verdelen van het geld erg aan het oordeel van experts hangt. "Die professionals kijken altijd naar het nieuwe, terwijl het publiek eerder vraagt om herhaling. Het publiek wil wel naar Hamlet, maar krijgt er dan een die achterstevoren wordt gespeeld. Het aanbod wordt door de overheidssubsidies dus wel afgeprijsd, maar je moet dan wel veel gekkigheid op de koop toe nemen."

In deze tijden is niet het aanbod het schaarse goed, maar juist de aandacht van het publiek. Daarom moet de sector, wil hij de burgers vragen zich financieel aan hem te binden, die burgers serieus nemen. "Je hoeft dan niet precies te doen wat ze zeggen, maar ze wel degelijk naar ze luisteren. Directeuren die zeggen dat de crowdfunding van hun instelling geen invloed heeft op de inhoud van het aanbod, laten zien dat ze niets hebben geleerd. Is het erg dat er behoefte is aan een meezing-Matthäuspastor? Het zou pas erg zijn als er geen behoefte meer was aan de Matthäus. Er zijn nieuwe verhoudingen tussen publiek en sector en nieuwe oordeelsprocedures nodig en dat kost tijd. Vasthouden aan het primaat van de kwaliteit is makkelijk, maar de vraag is waar de overlap is tussen onze kwaliteit en die van het publiek. Er is meer voor nodig om de cultuur terug te geven aan de burger dan de bezuinigingen van de staatssecretaris doorvoeren. Burgers moeten zich de cultuur weer gaan toe-eigenen en wat dat betekent voor de instellingen dat zal nog moeten blijken."

Warmte

Aansluitend op het verhaal van Adams vroeg Patrick van der Hijden vervolgens aan Ola Mafaalani, artistiek leider van het Noord Nederlands Toneel, welk beroep er gedaan wordt op haar aanpassingsvermogen. Voor Mafaalani lag de noodzaak tot aanpassen vooral op het gebied van het ondernemerschap. "We waren eerst boos, tot we bedachten dat wij als kunstenaars eigenlijk ook zoveel mogelijk mensen in de zaal willen hebben die we kunnen bezielen. Door gesprekken met ons publiek kregen we er weer zin in." Want in het contact met het publiek bleek ook dat zij de kennis van haar publiek overschatte. Zo bleken veel mensen eigenlijk niet te weten wat een regisseur eigenlijk doet en wat het verhaal van Hamlet is.

Directeur Edwin van Huis van Museum Naturalis vond vervolgens dat zijn instelling in vergelijking met de podiumkunsten niet heel veel te klagen heeft. "Maar ik denk wel dat Adams gelijk heeft. We moeten als instelling kijken naar onze rol ten opzichte van de maatschappij. Ook de musea hebben zich te veilig gevoeld door de bestuurlijke bescherming. Ook wij kunnen niet op dezelfde weg doorgaan."

Jan Jaap Knol, directeur van het Fonds Cultuurparticipatie, zei dat je als instelling nu wordt uitgedaagd om zaken op een andere manier te bereiken dan met louter geld, maar bijvoorbeeld door slim samen te werken. Als voorbeeld gaf hij een project waar in het Fonds samen met Radio 4 muziekinstrumenten inzamelde voor kinderen die op

muziekles wilden. “Dat leverde niet alleen 1200 instrumenten op, maar er kwam ook veel warmte los bij de luisteraars. Daarmee sloot het ook aan bij waar Adams het over heeft. Het zorgde voor betrokkenheid, maar het werd ook duidelijk dat je niet alles aan de markt kunt over laten, omdat sommige kinderen simpelweg geen geld hebben voor muziekles.” Knol gaf ook aan dat de intrinsieke waarde van kunst belangrijk is, maar dat het, als je samenwerkingspartners zoekt, niet werkt om ze met een kunst-om-de-kunst-attitude te benaderen. “De instrumentele waarden mogen niet gaan fungeren als vluchtheuvel, als er andere waarden in de buurt komen.”

Van Huis vertelde dat bij Naturalis het gevecht binnenshuis soms groter is dan buitenshuis. “We willen een laagdrempelige plek zijn voor iedereen. Maar als we een tentoonstelling maken, hebben onze academisch geschoolde medewerkers al snel de neiging zaken te ingewikkeld te maken. Terwijl je als je vier bent al gelukkig bent als je op je rug tussen de dieren mag gaan liggen. Over die dilemma’s praten we veel en we gaan bijvoorbeeld naar de Ikea op werkbezoek om dat soort gesprekken op gang te brengen.”

Ola Mafaalani vertelde dat haar publiek op een andere manier invloed heeft op haar voorstellingen. Ze bemoeien zich niet met de artistieke inhoud, maar ze gaat voor haar voorstellingen wel op zoek naar specialisten die helpen bij haar onderzoek. En die ook bij de repetities komen kijken. “Die specialisten worden zo ook mijn publiek.” Mafaalani kwam ook nog even terug op het verhaal van Adam door zich af te vragen of het feit dat er bij het publiek geen protest was tegen de bezuinigingen, wel iets zegt over het draagvlak. “Je kunt je afvragen of het volk anno 2012 voor ook maar iets in opstand zou komen. Er is geen gemeenschapszin meer.”

Triest

Patrick van der Hijden ging vervolgens in gesprek met Mark van de Velde van de Teldersstichting, het wetenschappelijk bureau van de VVD. Hij schreef mee aan een publicatie over de liberale verhouding ten opzichte van sport en cultuur. Van de Velde: “De aanleiding van die publicatie was nogal banaal, namelijk het nadenken over een verkiezingsprogramma. In het vorige programma stond dat cultuur moest worden teruggegeven aan de burger, terwijl aan sport wel heel veel belang werd gehecht. De vraag van de Teldersstichting was of je voor sport en cultuur wel twee zulke verschillende benaderingen moest hebben.” Voor de Teldersstichting zit de waarde voor cultuur in het behouden van erfgoed en culturele tradities en minder in innovatie. Ook vindt de stichting cultuureducatie belangrijk. Van de Velde: “Je kunt als volwassene pas een weloverwogen, zelfstandige culturele keuze maken als je vroeger wat van cultuur hebt meegekregen. In het milieu waar ik opgroeide ging ‘ons soort mensen ‘ niet naar theater. Daarom moet je als kind op school cultuur meekrijgen. Om je te confronteren met zaken die je thuis niet te zien of te horen krijgt.”

In het afdwingen van innovatie in de kunst via overheidsbeleid ziet Van de Velde minder. “Bij innovatie in de wetenschap gaat het vaak om het bereiken van een concreet doel, zoals het uitvinden van medicijnen. Bij culturele innovatie gaat het toch snel om de innovatie an sich, zonder doel. De vraag is daarom om of de overheid de sector met publieke middelen in staat moet stellen om te vernieuwen. Ik ben daar terughoudend in. Het zou triest zijn als alle innovatie in de kunst afhankelijk zou zijn van overheidsgeld. Ik denk dat het zonder ook kan ontstaan.”

Vanuit het publiek kwam de vraag of de sector zich niet steviger moet heroriënteren op de populistische maatschappelijke houding ten opzichte van de kunsten. Mafaalani: “Waarom zijn Henk en Ingrid zoals ze zijn? Daar moeten we iets mee. Ik ontmoet ze graag en ga van daaruit graag het gesprek aan. Net als met de meneer van de Teldersstichting. Er is veel onwetendheid en dat kun je niemand verwijten.”

Jan Jaap Knol: “Juist deze houding van Mafaalani overtuigt me van de urgentie die er inderdaad is. We moeten het gesprek aangaan, zonder meteen in een aanvallende houding te schieten.”

Volgens Jet de Ranitz zijn er meer maatschappelijke ontwikkelingen dan populisme alleen die moeten leiden tot een nieuw cultuurbeleid. “Ik denk aan de opkomst van internet en het wegvallen van de muren tussen Mozart en Hazes. Juist de optelsom van maatschappelijke veranderingen vraagt om nieuw beleid.”

Cement

Patrick van der Hijden vroeg in het laatste deel van het debat aan de vertegenwoordigers van diverse politieke partijen naar hun mening over de verhouding tussen overheid, sector en publiek. Paul Kalma, oud-Kamerlid van de PvdA en oud-directeur van de Wiardi Beckmanstichting (wetenschappelijk bureau van de PvdA), vroeg zich met Adams af waarom de bevolking zich niet druk maakt over de cultuurbezuinigingen, net zo min als ze dat doen over hun pensioen. Kalma denkt dat de grote partijen te veel zijn bestuurlijk en daarom vergeten zijn uit te leggen waarom zaken als solidariteit of cultuur belangrijk zijn. “Bovendien vraag ik me af of we als overheid het experiment in de kunst zomaar moeten weggooien. Volgens mij moeten we dat juist verdedigen. De politiek is overvallen door een futloosheid waar het populisme gebruik van maakt.”

Sander Boschma, voorzitter van de Thema-afdeling Cultuur van de D66, vond, doordat het de afgelopen jaren zo goed ging met de cultuursector, dat de noodzaak verdwenen was om na te denken over de verhouding met het publiek. “Dat is doorgeslagen en nu mag iedereen iets van kunst vinden, ook al gaat hij er niet heen. Als het gezin de hoeksteen is van de samenleving dan is cultuur het cement ervan. Dat moet je erkennen. Daarom moet je vertrouwen hebben in de innovatieve kracht van de kunstenaar en daar als overheid een fundament onder leggen.”

Erica Meijer, medewerker van het wetenschappelijk bureau van GroenLinks en eindredacteur van De Helling, vond dat kunst je dingen laat zien die je nog niet eerder zag en je zo een nieuwe blik op de wereld geeft. “De overheid moet zorgen voor vrijheid in de kunst. Je kunt niet scheppen als kunstenaar als je niet vrij bent. De overheid moet voorwaarden scheppen waardoor de kunstenaar zich vrij kan uiten. We hebben hen nodig. We verwijten de politiek gebrek aan creativiteit en visie. Kunstenaars kunnen dat bieden.”

Bart van Meijl, lid van het partijbestuur van het CDA, was het met Meijer eens, maar vroeg zich wel af of de overheid wel in die mate moest steunen waarop ze dat de afgelopen jaren heeft gedaan. “Je ziet in de loop der jaren de hoeveelheid subsidie steeds maar oplopen. Wat dit kabinet deed, kan niet, maar je moet misschien wel kijken of subsidie niet juist aanvullend moet zijn op het eigen verdienvermogen. Bovendien stelt

de overheid nu zoveel eisen aan instellingen dat je je kunt afvragen of ze daar aan kunnen voldoen. De klap had minder hard kunnen zijn, als de overheid de sector had geholpen meer naar de burgers toe te gaan.”

Thije Adams merkte nog op dat kunstenaars de hele dag al bezig zijn met nieuwe dingen verzinnen. Daarom moet de sector minder een nummer maken van innovatie, maar gewoon zijn werk doen, vond hij. “Dan vindt innovatie vanzelf zijn weg. We hebben cultuur altijd top-down geregeld. Als een soort van ontwikkelingshulp. Maar je moet dingen juist van onderop oppikken. Of in ieder geval moet er meer evenwicht komen tussen top-down en bottom-up. Dan neem je vanzelf ook de steun van het publiek mee.” Edwin van Huis voegde daar aan toe dat de sector daarover best een gesprek wil voeren, maar dat de vraag is, met wie dat gesprek gevoerd moet worden. “De overheid is teveel de baas geweest en heeft te weinig leiding gegeven. Daardoor is er nu sprake van een politiek vacuüm. Zolang het gesprek tussen overheid en sector niet weer opnieuw tot stand komt, heeft het geen zin om met elkaar een nieuwe start te maken.” Ola Mafaalani: “Maar dan moeten wij ook minder bang zijn om met de politiek in gesprek te gaan.”